

Kilpailuja kaikille I

Sara Kaloinen, Päivi Pynnönen ja Heikki Saarinen (toim.)

Kilpailuja kaikille I

Sara Kaloinen, Päivi Pynnönen ja Heikki Saarinen (toim.)

**Hämeen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu**

Sara Kaloinen, Päivi Pynnönen ja Heikki Saarinen (toim.)
Kilpailuja kaikille I

ISBN ISBN 978-951-784-494-9 (PDF)
ISSN 1795-424x
HAMK e-julkaisuja 6/2009

© Hämeen ammattikorkeakoulu ja kirjoittajat

JULKAISIJA – PUBLISHER

Hämeen ammattikorkeakoulu
PL 230
13101 HÄMEENLINNA
puh. (03) 6461
faksi (03) 646 4259
julkaisut@hamk.fi
www.hamk.fi/julkaisut

Ulkoasu ja taitto: HAMK Julkaisut
Painopaikka: Saarijärven Offset Oy, Saarijärvi

Hämeenlinna, toukokuu 2009

Sisällys

Lukijalle.....	5
----------------	---

Kaija Miettinen, HAMK Ammatillinen opettajakorkeakoulu Yhteiskunnallinen näkökulma ammattitaitokilpailuihin ammatillisessa erityis- opetuksessa	7
---	---

Matti Kauppinen, Luovi, Skills Finland ry Erityistä tukea tarvitsevien kansallinen kilpailutoiminta	9
---	---

Eija Alhojärvi, Skills Finland ry Ammattitaitokilpailujen tulevaisuus – TaitajaPLUS ja Abilympics osana suomalaista ammattitaitokilpailujärjestelmää	15
--	----

Markku Aunola, Kiipulan ammattiopisto, IAFn Executive Committeeen jäsen Erityistä tukea tarvitsevien kansainvälinen kilpailutoiminta Suomessa	21
---	----

Tuomas Eerola, HAMK Skills Trainers' Academy Ammattitaitokilpailutoiminnan monipuolisuus	27
--	----

Seppo Helakorpi, HAMK Ammatillinen opettajakorkeakoulu Ammattitaitokilpailujen "filosofiasta"	31
---	----

Kati Lundgren, Suomen ympäristöopisto SYKLI Ammattitaitokilpailut ammatillisen kestävän kehityksen osaamisen edistäjänä	41
---	----

Lukijalle

Ammattitaitokilpailut ovat vakiintuneet ammatillista peruskoulutusta tukevaksi ja kehittäväksi toimintamuodoksi, jossa kilpailumahdollisuuksien kehittäminen erityistä tukea tarvitseville on tällä hetkellä ajankohtaista.

Kilpailuja kaikille -julkaisussa avataan aiheeseen liittyvät keskeiset käsitteet, esitellään kilpailutoimintaa ja sitä tukevat vakiintuneet organisaatiot. Kerrotaan ammattitaitokilpailutoiminnan yleisistä kehitysvaiheista, tarkastellaan ammattitaitokilpailutoimintaa yhteiskunnallisena ilmiönä ja kilpailemista ammattikasvatuksen filosofisena kysymyksenä. Lisäksi pohditaan kestäväen kehityksen ja tulevaisuuden mukanaan tuomia haasteita ammattitaitokilpailutoiminnalle. Julkaisu on suunnattu ammatillisille erityisopettajille ja -ohjaajille, työpaikkaohjaajille, valmentajille ja kaikille ammattitaitokilpailutoiminnasta kiinnostuneille.

Kilpailuja kaikille on ensimmäinen osa julkaisusarjassa, jossa muut osat käsittelevät erityistä tukea tarvitsevien ammattitaitovalmennusta ja ammattitaitokilpailujen järjestämistä.

Julkaisu on näyttö Taitaja-toimijaverkoston aktiivisesta yhteistyöstä. Julkaisun kansallisena rahoittajana on toiminut Opetushallitus ja julkaisuhanke on saanut tukea Euroopan sosiaalirahastolta.

Haluamme sydämellisesti kiittää toimitustyöhön osallistuneita, kilpailijoita, valmentajia, tuomareita, artikkelien kirjoittajia, Taitaja-kilpailujen järjestäjiä sekä Skills Finland ry:tä ja hankkeen rahoittajia.

Toivomme että kannustamme uusia toimijoita mukaan innostavaan Taitaja-maailmaan.

Hämeenlinnassa, vappuaattona 30.4.2009

HAMK Skills Trainers' Academy

Sara Kaloinen
Päivi Pynnönen
Heikki Saarinen

TaitajaPLUS

Suomessa vuosittain järjestettävät erityistä tukea tarvitsevien ammattitaitokilpailut saivat uuden nimen toukokuussa 2009. Toiminta tunnetaan jatkossa nimellä TaitajaPLUS.

Taitaja 8+1 -sarja

Taitaja 8+1 -sarjassa erityisopiskelijat osallistuvat eri lajien Taitaja-semifinaaleihin. Semifinaalien parhaan pistemäärän saavuttanut erityisopiskelija osallistuu kahdeksan muun finalistin lisäksi (+1) kilpailijana oman lajinsa kolmipäiväiseen Taitaja-finaaliin. Semifinaaleissa ja finaaleissa noudetaan Taitaja-kilpailujen sääntöjä.

Abilympics

Suomessa ensimmäiset kansalliset erityistä tukea tarvitsevien ammattitaitokilpailut järjestettiin nimellä Abilympics. Termiä käytetään puhekielessä usein myös kansainvälisistä erityistä tukea tarvitsevien ammattitaidon maailmanmestaruuskilpailuista International Abilympics.

International Abilympics

International Abilympics -kilpailut ovat joka neljäs vuosi järjestettävät kansainväliset ammattitaidon maailmanmestaruuskilpailut erityistä tukea tarvitseville.

Skills Finland ry

Skills Finland Ry edistää suomalaista huippuosaamista ammattitaitokilpailujen sekä valmennus- ja koulutustoiminnan avulla. Yhdistys vastaa myös Suomen ammattitaitomaajoukueen lähettämisestä kansainvälisiin WorldSkills-, EuroSkills- ja International Abilympics-kilpailuihin. Skills Finland ry:n jäseninä voivat olla yksityishenkilöt ja yhteisöt.

HAMK Skills Trainers' Academy

HAMK Skills Trainers' Academy on HAMK Ammatillisen opettajakorkeakoulun yhteyteen perustettu keskitetty, mikä tukee Skills-toimijaverkoston ylläpitoa, toteuttaa kilpailuasiantuntijakoulutusta, edistää huippuosaamista hankke-, tutkimus- ja julkaisutoiminnalla sekä levittää kilpailutoiminnan hyviä käytäntöjä ammatilliseen koulutukseen.

Kaija Miettinen, HAMK Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Yhteiskunnallinen näkökulma ammattitaitokilpailuihin ammatillisessa erityisopetuksessa

Suomalaisen koulutusjärjestelmän keskeinen tehtävä on tarjota tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet koko väestölle (Opetusministeriö 2008, 7). Tämä merkitsee sitä, että koulutukseen osallistuvat myös ne henkilöt, joilla on pulmia oppimisessa tai joille perinteinen koulutusjärjestelmä ei ole kaikkein sopivin tapa oppia. Lähes koko peruskoulun päättävä ikäluokka jatkaa opintoja toisen asteen koulutuksessa, joko lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa. Tällöin myös toisen asteen koulutukseen siirtyy opiskelijoita, joiden yksilölliset oppimisen edellytykset on otettava huomioon erityisopetuksen keinoin. Vuonna 2006 ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa oli näitä erityisopiskelijoita 14 700 (Kumpulainen 2008, 95), joten aivan pienistä määristä nuoria ihmisiä ei ole kyse.

Yleisenä tavoitteena on myös, että kaikki lapset ja nuoret opiskelevat yhdessä oppimisedellytyksistä riippumatta. Puhutaan kaikille yhteisestä koulusta ja esteettömistä oppimisympäristöistä. Yhdessä opiskeleminen ja tutuksi tuleminen lisäävät erilaisuuden ymmärtämistä ja hyväksymistä ja sitä kautta myös suvaitsevaisuutta. Korkea-asteen koulutuksessa asiaa on edistetty opetusministeriön hallinnoiman Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa -hankkeen kautta (Jyväskylän yliopisto). Ideologia liittyy yleisempään kaikille yhteisen yhteiskunnan tavoitteeseen, johon Suomi on sitoutunut oman perustuslain sekä monien kansainvälisten sopimusten kautta.

Kaikille yhteisen ja tasavertaisen koulun käsitteeseen sisältyy myös täysi osallisuus niihin toimintoihin, joihin samanikäisillä tovereilla on mahdollisuus osallistua. Ammatillisen erityisopetuksen strategiaa (Opetusministeriö 2002) laadittaessa havaittiin, ettei erityisopiskelijoilla ollut mahdollista osoittaa ammatillista osaamistaan kilpailutoiminnan kautta. Hyviä kokemuksia oli saatu erityisopiskelijoiden osallistumisesta Suomen ammatillisen koulutuksen kulttuuri- ja urheiluliiton eli SAKU:n järjestämiin kulttuurikilpailuihin ja mallia haluttiin soveltaa myös ammatillisen osaamisen osoittamiseen. Kansainväliset Abilympic-kilpailut tarjosivat yhden osallistumismahdollisuuden ammattitaitokilpai-

Suomalaisen koulutusjärjestelmän keskeinen tehtävä on tarjota tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet koko väestölle (Opetusministeriö 2008, 7). Tämä merkitsee sitä, että koulutukseen osallistuvat myös ne henkilöt, joilla on pulmia oppimisessa tai joille perinteinen koulutusjärjestelmä ei ole kaikkein sopivin tapa oppia. Vuonna 2006 ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa oli näitä erityisopiskelijoita 14 700 (Kumpulainen 2008, 95).

Mahdollistamalla kilpailutoiminta myös erityisopetusta saaville opiskelijoille, vahvistetaan yhteenkuuluvaisuutta ja sitä kautta tuetaan nuoren kasvua aikuisuuteen samoin kuin on aivan tavallisten nuorten kohdalla. Kilpailuihin osallistuminen on tuonut esille myös suomalaisen ammatillisen koulutuksen vahvuuden ja halun huolehtia kaikkien opiskelijoiden oppimismahdollisuuksien edistämisestä. Tästä meidän kannattaa olla ylpeitä.

luihin ja niinpä tavoitteeksi asetettiin, että Suomi osallistuu vuonna 2007 Japanissa pidettäviin kilpailuihin ja niinhän sitten kävikin. Lisäksi erityisopiskelijoille avattiin mahdollisuuksia osallistua kansallisiin Taitaja-kilpailuihin Skills Finland ry:n sekä koulutuksen järjestäjien ennakkoluulottoman toiminnan ansiosta.

Mikä yhteiskunnallinen merkitys tällä kilpailutoiminnalla sitten on? Sen kautta edistetään tasa-arvoisemman ja sosiaalisesti oikeudenmukaisemman yhteiskunnan kehittymistä ja ehkäistään segregaaation synnyttämiä kasautuvia ongelmia ja eriytymistä. Kaikilla ihmisillä on tarpeita saada tunnustusta ja tuntea itsensä osaksi yhteiskuntaa. Mahdollistamalla kilpailutoiminta myös erityisopetusta saaville opiskelijoille, vahvistetaan yhteenkuuluvaisuutta ja sitä kautta tuetaan nuoren kasvua aikuisuuteen samoin kuin on aivan tavallisten nuorten kohdalla. Järjestämällä periaatteellinen mahdollisuus toimintaan, otetaan jälleen pieni askel kohti inklusiivisempaa yhteiskuntaa. Yhdessä, kilpaileminen ja osallistuminen lisäävät sosiaalista ja kulttuurista pääomaa ja toisaalta edistävät elinikäisen oppimisen taitoja, kaikki elementtejä, joiden on todettu lisäävän osallisuutta ja estävän syrjäytymiskehitystä. Yhteiskunnan sisäinen koheesio ja tasapainoinen kehittyminen ovat myös kaikkia osallistavan toiminnan takana.

Kilpailuihin osallistuminen on tuonut esille myös suomalaisen ammatillisen koulutuksen vahvuuden ja halun huolehtia kaikkien opiskelijoiden oppimismahdollisuuksien edistämisestä. Tästä meidän kannattaa olla ylpeitä.

Lähteet:

Opetusministeriö. 2002. Ehdotus ammatillisen erityisopetuksen strategiaksi toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. Opetusministeriön muistioita 2002:6.

Opetusministeriö 2008. Koulutus ja tutkimus 2008 – 2012. Kehittämissuunnitelma.

Kumpulainen, T. (toim.) 2008. Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2008. Opetushallitus

Jyväskylän yliopisto. Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa. ESOK-hankkeen esittely. <http://esok.jyu.fi/esittely/>. Luettu 22.4.2009.

Matti Kauppinen, Luovi, Skills Finland ry

Erityistä tukea tarvitsevien kansallinen kilpailutoiminta

Kansallisten Abilympics-kilpailujen kehittyminen Taitaja-PLUS-kilpailuiksi

Abilympics oli ensimmäistä kertaa esillä Tampereen 2006 Taitaja-kilpailuissa, jossa työnäytöksiä olivat tekemässä silloisten Arla Instituutin lähihoitajat ja web-sivujen tekijät sekä Kuhankosken artesaanit. Pieni, aktiivinen Abilympics-osasto sai hyvää ja positiivista palautetta.

Työnäytöksillä jatkettiin myös Joensuun Taitaja-kilpailuissa seuraavana vuonna. Erityisopetusta edustivat Kuhankosken savityöntekijät ja Perttulan ompelijat, Merikosken valokuvaajat, Keskuspuistosta elektroniikka ja julisteenteko sekä Kiipulan kukkasidonta.

Ensimmäiset varsinaiset erityistä tukea tarvitsevien ammattitaidon suomenmestaruuskilpailut järjestettiin Espoon 2008 Taitaja-kilpailujen yhteydessä. Kilpailulajeja oli viisi: lähihoitaja, asiakaspalvelu ja myynti, verkkosivujen tuottaminen, tietokoneet ja verkot sekä valokuvaus. Erityisopiskelijoita oli mukana myös viidessä 8+1-mallilla toteutetussa lajissa, joissa normaaleihin Taitaja-semifinaaleihin osallistuneista erityisopiskelijoista parhaan pistemäärän saavuttanut kilpailija pääsi osallistumaan Taitaja-kilpailujen finaaliin.

Taitaja 2009 -kilpailuissa Vaasassa mukana oli kolme kilpailulajia erityistä tukea tarvitseville: lähihoitaja, puhdistuspalvelu ja verkkosivujen tuottaminen. Lisäksi oli kaksi näytöslajia: viherrakentaminen ja kiinteistöhuolto. Lajien kolme parasta palkittiin sekä mitaleilla että rahapalkinnoilla.

Yhteistyössä Skills Finland ry:n, HAMK Ammatillisen opettajakorkeakoulun ja ammatillisten erityisoppilaitosten kanssa on erityistä tukea tarvitsevien kilpailuille luotu omat kilpailusäännöt. Sääntöjen toimivuutta testattiin Vaasan Taitaja-kilpailuissa 2009. Virallisesti säännöt otetaan käyttöön Oulun Taitaja 2010 -kilpailuissa. Säännöt on tehty Taitaja -kilpailusääntöjen pohjalta ja niissä on huomioitu vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien erityistarpeet. Kilpailu-

Erityistä tukea tarvitsevien ammatillinen koulutus oli ensimmäistä kertaa esillä Taitaja-kilpailuissa vuonna 2006 Tampereella työnäytöksinä. Työnäytöksillä jatkettiin myös seuraavana vuonna Joensuun Taitaja-kilpailuissa.

Ensimmäiset varsinaiset erityistä tukea tarvitsevien ammattitaidon suomenmestaruuskilpailut järjestettiin Espoo-Uusimaan Taitaja-kilpailujen yhteydessä vuonna 2008. Kilpailulajeja oli viisi. Samoissa kilpailuissa järjestettiin myös ensimmäistä kertaa 8+1-mallilla toteutettuja kilpailusarjoja viisi.

säännöt ja niiden ajantasaisuuden edellyttämät muutokset vahvistaa Skills Finland ry:n hallitus. Ensimmäisen kerran säännöt vahvistetaan kevätkesällä 2009.

TaitajaPLUS-organisaatio ja koulutus

TaitajaPLUS – erityistä tukea tarvitsevien ammattitaitokilpailu järjestetään vuosittain ammattitaidon SM-kilpailujen eli Taitaja-kilpailujen osana. Taitaja-kilpailujen järjestäjä vastaa siitä, että TaitajaPLUS-kilpailuille nimitetään kilpailuorganisaatiossa oma vastuhenkilö, eli TaitajaPLUS-kilpailuvastaava. Tehtävään nimitettävällä toivotaan olevan ammatillisen erityisopettajan koulutuksen tai riittävästi kokemusta ammatillisesta erityisopetuksesta. Tietyissä tapauksissa voidaan TaitajaPLUS-kilpailujen käytännön järjestelyt ulkoistaa toisen koulutuksen järjestäjän tehtäväksi. Tietty paikallistuntemus lajiohjausryhmässä on kuitenkin erittäin tärkeää, jotta kilpailujen organisointi ja läpivieminen onnistuu.

TaitajaPLUS-kilpailun ohjausryhmään kuuluvat TaitajaPLUS-kilpailuvastaavan lisäksi edellisen ja seuraavan kilpailun vastaavat sekä kaikki PLUS-lajivastaavat, edustajat Skills Finland ry:stä, Opetushallituksesta (OPH), ammatillisesta erityisopettajankoulutuksesta ja mahdollisuuksien mukaan myös työnantaja-, työntekijäjärjestöjen tai työelämän edustajat.

Kaikki TaitajaPLUS-kilpailujen toimijat, kuten kilpailu- ja lajivastaavat, tuomarit ja muut kilpailun toteutuksessa mukana olevat osallistuvat Taitaja-kilpailuihin liittyvään koulutukseen muiden Taitaja-toimijoiden kanssa. Valtakunnallista ja alueellista TaitajaPLUS-koulutusta järjestetään pääsääntöisesti yhteistyössä HAMK Skills Trainers' Academyn kanssa. Koulutuksella halutaan varmistaa kilpailujen onnistuminen sekä jakaa ja hyödyntää aikaisempia kilpailu- ja valmennuskokemuksia.

Kilpailut

Kun valitaan TaitajaPLUS-kilpailulajeja tulee valtakunnallisten kriteerien lisäksi huomioida alueelliset tekijät. Miten paljon alueella annetaan ammatillista erityisopetusta yleisissä oppilaitoksissa ja ammatillisissa erityisoppilaitoksissa, mitä koulutusohjelmia on tarjolla ja miten opiskelijamäärät suhteutuvat valtakunnallisiin erityisopiskelijamääriin kyseisellä alalla. Eri koulutusalojen mahdollisuus esiintyä Taita-

TaitajaPLUS-ohjausryhmään kuuluvat:

Järjestävän Taitaja-kilpailun TaitajaPLUS-kilpailuvastaava,

edellisen ja seuraavan kilpailun vastaavat,

kaikki järjestävän organisaation PLUS-lajivastaavat,

edustajat Skills Finland ry:stä,

Opetushallituksesta (OPH),

amatillisesta erityisopettajankoulutuksesta ja

mahdollisuuksien mukaan myös työnantaja-,

työntekijäjärjestöjen tai työelämän edustajat.

Toistaiseksi TaitajaPLUS- ja Taitaja 8+1 -sarjaan osallistumisen edellytyksenä on, että opiskelijalle on tehty HOJKS eli henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma.

jaPLUS-kilpailuissa eri vuosina on tärkeää. Näin ammatillista erityisopetusta voidaan esitellä laajemmin ja mahdollisimman moni opiskelija pääsee näyttämään osaamistaan. Kunkin vuoden TaitajaPLUS-kilpailulajit päättää Skills Finland ry Taitaja-kilpailun järjestäjän esityksestä.

TaitajaPLUS-kilpailut voidaan jakaa kahteen eri osaan, varsinaisiin TaitajaPLUS-lajeihin ja Taitaja 8+1 -sarjaan.

TaitajaPLUS lajeissa finaalit kestävät 3 – 6 tuntia ja niihin osallistuu TaitajaPLUS-semifinaalien parhaimmat, 3 – 8 henkilöä yksilölajeissa ja 3 – 8 paria/joukkuetta joukkuelajeissa. Lajien määrä voi vaihdella vuosittain. Tähän saattaa vaikuttaa esimerkiksi kilpailujen järjestämispaikan fyysiset resurssit.

Taitaja 8+1 -sarjassa erityisopiskelijat osallistuvat eri lajien Taitaja-semifinaaleihin. Semifinaalien parhaan pistemäärän saavuttanut erityisopiskelija osallistuu kahdeksan muun finalistin lisäksi (+1) kilpailijana oman lajinsa kolmipäiväiseen Taitaja-finaaliin. Semifinaaleissa ja finaaleissa noudatetaan Taitaja-kilpailujen sääntöjä. 8+1 -sarjassa kilpailujen järjestäjän erityistä huomio tarvitaan kilpailupaikan esteettömyyden varmistamiseen. Kaikilla finalisteilla tulisi olla tasa-arvoiset suorituspuitteet siitä huolimatta, että kilpailijat tarvitsisivat liikkumiseensa, kuulemiseensa tai näkemiseensä henkilökohtaisia apu- ja tukivälineitä.

Osallistumisen edellytykset ja ilmoittautuminen kilpailuihin

Toistaiseksi TaitajaPLUS- ja Taitaja 8+1 -sarjaan osallistumisen edellytyksenä on, että opiskelijalle tehty HOJKS eli henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma.

Koulutuksen järjestäjä ilmoittaa kilpailijan Taitaja-kilpailuun kilpailujärjestäjän internet-sivuston ilmoittautumisjärjestelmän kautta. Kilpailija ilmoitetaan kilpailuun vain kerran. Kilpailun järjestäjä julkaisee ilmoittautumisajan internetsivuillaan. Ilmoittautumisaikaa on kuukausi ja se päättyy viimeistään 4 kuukautta ennen Taitaja SM-finaalin alkua. Vuosittaiset ohjeet löytyvät helposti www.skillsfinland.fi -sivustoilta.

Ilmoittautumismaksu

Ilmoittava koulutuksen järjestäjä maksaa kustakin kilpailijasta ilmoittautumismaksun, jolla kilpailija on oikeutettu osallistumaan TaitajaPLUS-kilpailuun tai Taitaja 8+1 -sarjaan. Ilmoittautumismaksu kattaa osallistumisen sekä semifinaaliin, että finaaliin. Taitaja-kilpailun ilmoittautumismaksu ja maksukäytäntö ilmoitetaan kilpailun järjestäjän internetsivuilla.

Ilmoittautumismaksulla tuetaan semifinaalien ja finaalin järjestämistä ja kilpailujen kehittämistä. Ilmoittautumismaksun suuruuden ja maksukäytännön päättää Skills Finland ry.

Eija Alhojärvi, Skills Finland ry

Ammattitaitokilpailujen tulevaisuus – TaitajaPLUS ja Abilympics osana suomalaisista ammattitaitokilpailujärjestelmää

Miksi ammattitaitokilpailuja tarvitaan?

Ammattitaitokilpailuihin on uskottu erityisesti vaikeina aikoina. Skills Finland ry perustettiin vuonna 1993 taloudellisen laman aikana. Kansainvälisten ammattitaitokilpailujen synty puolestaan ajoittuu toisen maailmansodan jälkeiseen jälleenrakentamisen aikaan. Vuonna 1950 järjestettyä Portugalin ja Espanjan välisestä maaottelusta kehittyi myöhemmin WorldSkills-kilpailujärjestelmä ja sitä ylläpitävä WorldSkills International -järjestö (WSI), jossa on yli 50 jäsenmaata. Sekä Suomessa että muualla maailmassa on vaikeinakin aikoina uskottu siihen, että osaamisessa ja ammattitaidossa on tulevaisuus. On myös luotettu siihen, että huippuosaamiseen kannattaa satsata myös taloudellisesti huonoina aikoina tai erityisesti juuri silloin.

Kaikkialla maailmassa ja kaikkina aikoina ammattitaitokilpailujen tavoitteena on ollut edistää ammatillista osaamista ja sen arvostusta.

Suomalaisen ammattitaitokilpailutoiminnan vaikuttavuus

Suomessa kilpailutoimintaa on systemaattisesti kehitetty 1980-luvun loppupuolelta lähtien. Vuonna 1988 järjestettiin ensimmäiset ns. nykymuotoiset Taitaja-kilpailut. Pitkäjänteisellä ammattitaitokilpailutoiminnalla on saavutettu tuloksia: kehitetty ammatillista huippuosaamista, edistetty ammatillisen osaamisen arvostusta ja parannettu ammatillisen koulutuksen tunnettuutta ja vetovoimaa. Ammatillisen koulutuksen hakijamäärät ovat tasaisesti kasvaneet koko 2000-luvun ajan ja jo kahtena vuonna (2008 ja 2009) peräkkäin ammatillisen koulutuksen hakijamäärät ovat ylittäneet lukion hakijamäärät.

Kansainvälisissä ammattitaitokilpailuissa menestymisellä mitattuna Suomen ammatillisen osaamisen taso on selkeästi noussut. Suomi ei saavuttanut menestystä vuonna 1989 osallistuessaan ensimmäistä kertaa WorldSkills-kilpailuihin seitsemässä lajissa. Sen jälkeen menestystä on tullut yhä

Kaikkialla maailmassa ja kaikkina aikoina ammattitaitokilpailujen tavoitteena on ollut edistää ammatillista osaamista ja sen arvostusta.

Pitkäjänteisellä ammattitaitokilpailutoiminnalla on saavutettu tuloksia: kehitetty ammatillista huippuosaamista, edistetty ammatillisen osaamisen arvostusta ja parannettu ammatillisen koulutuksen tunnettuutta ja vetovoimaa.

Ammattitaitokilpailutoiminta hyödyttää kaikkia siihen osallistuvia

kilpailijoita,

ammattillisen koulutuksen järjestäjiä,

opettajia,

työpaikkaohjaajia,

työnantajia.

kasvavassa määrin. Vuoteen 2008 mennessä Suomi on saavuttanut yhteensä 32 MM-mitalia, joista kymmenen on kultaista. Kultamitaleja on saatu yhdeksässä eri lajissa.

Ammattitaitokilpailutoiminnan vaikuttavuus perustuu pitkäjänteiseen ja päämäärätietoiseen työskentelyyn. Kilpailujärjestelmä tarjoaa välineen eri osapuolten väliselle todelliselle, konkreettiselle yhteistyölle. Kilpailuja voidaan hyödyntää monella eri tavalla ja niiden avulla voidaan ratkaista myös uusia eteen tulevia haasteita. Ammattitaitokilpailuista on 20 vuodessa mallinnettu monipuolinen väline ammattillisen koulutuksen kehittämiseen.

Ammattitaitokilpailutoiminnan edut

Ammattitaitokilpailutoiminta hyödyttää kaikkia siihen osallistuvia. Kilpailijalle kisoihin valmistautuminen ja niihin osallistuminen tarjoavat mahdollisuuden kehittyä oman ammattinsa huippuosaajaksi. Ammattitaidon lisäksi kehittyvät sosiaaliset taidot, kyky tehdä itsenäisiä ratkaisuja, itsetuntemus, motivaatio, terve ammattilypeys ja kansainvälisissä kilpailuissa myös kielitaito ja muut kansainväliset valmiudet.

Ammattillisen koulutuksen järjestäjät syventävät kilpailutoiminnalla oman henkilöstönsä osaamista ja ammattitaitoa, vertailevat oman osaamisensa tasoa sekä kansallisesti että kansainvälisesti, edistävät keskinäistä oppimista opettajien ja työpaikkaohjaajien verkostoitumisella sekä parantavat omaa mainettaan korkeatasoisena opiskelu- ja työpaikkana.

Työnantajille kilpailut tarjoavat mahdollisuuden verrata oman toimintansa laatua, edistää käytännön ammattitaidon innovaatioita, osoittaa sitoutumista korkeatasoiseen ammattikoulutukseen ja henkilöstön kehittämiseen, parantaa oman toimintansa näkyvyyttä ja siten tuotteidensa ja palveluidensa menekkiä sekä edesauttaa huippuosaajien rekrytointia.

TaitajaPLUS ja International Abilitypics osana suomalais-ta ammattitaitokilpailujärjestelmää

Suomessa on ammattitaitokilpailuilla saavutettu hyviä tuloksia. Tästä syystä aikanaan haluttiin selvittää myös kilpailujen hyödyntämismahdollisuudet ammattillisessa erityisopetuksessa. Neljän vuoden kokeilukauden jälkeen

(2005–2008) on ilmeistä, että kansallisella tasolla TaitajaPLUS ja kansainvälisellä tasolla Abilympics tulevat olemaan olennainen osa suomalaista ammattitaitokilpailujärjestelmää. TaitajaPLUS voi erinomaisella tavalla hyödyntää kilpailujen saralla jo tehtyä työtä sekä sen ympärille syntyneitä yhteistyöverkostoja ja kansainvälisiä kontakteja.

Monet ammattitaitokilpailutoiminnassa yleisestikin hyviksi havaituista käytännöistä ovat sovellettavissa myös TaitajaPLUS:n ja Abilympicsin tarpeisiin. Jatkossa kaikessa kehittämistyössä tullaan ottamaan huomioon sekä Taitajan että TaitajaPLUS:n tarpeet. Näiden kahden vuorovaikutus on myös jo nyt johtanut moniin uusiin oivalluksiin. Hyvä esimerkki on Taitaja-tapahtuman esteettömyys, johon ensi kertaa kiinnitettiin huomiota erityistä tukea tarvitsevien ammattitaitokilpailujen kokeilujen myötä. Esteettömyyttä on pohdittu sekä kilpailijoiden että katsojien näkökulmasta ja uusia ratkaisuja on jo tapahtumissa toteutettukin.

Ammattitaitokilpailut ovat mahdollisuus ammatilliselle erityisopetukselle. Toisaalta TaitajaPLUS ja International Abilympics ovat mahdollisuus koko suomalaiselle ammattitaitokilpailujärjestelmälle.

Ammattitaitokilpailujen tulevaisuus

Ammattitaitokilpailujärjestelmä on Suomessa pääosin vaikiintunut, toimiva ja tuloksekas. Kilpailujen suosio on jatkuvasti kasvanut. Sekä Taitaja- että Taitaja9-kilpailuihin osallistuvien oppilaitosten ja kilpailijoiden määrä on jatkuvasti kasvanut ja Taitaja-kilpailusta on kehittynyt näkyvä ja arvostettu tapahtuma, joka kerää vuosittain merkittävän määrän kävijöitä.

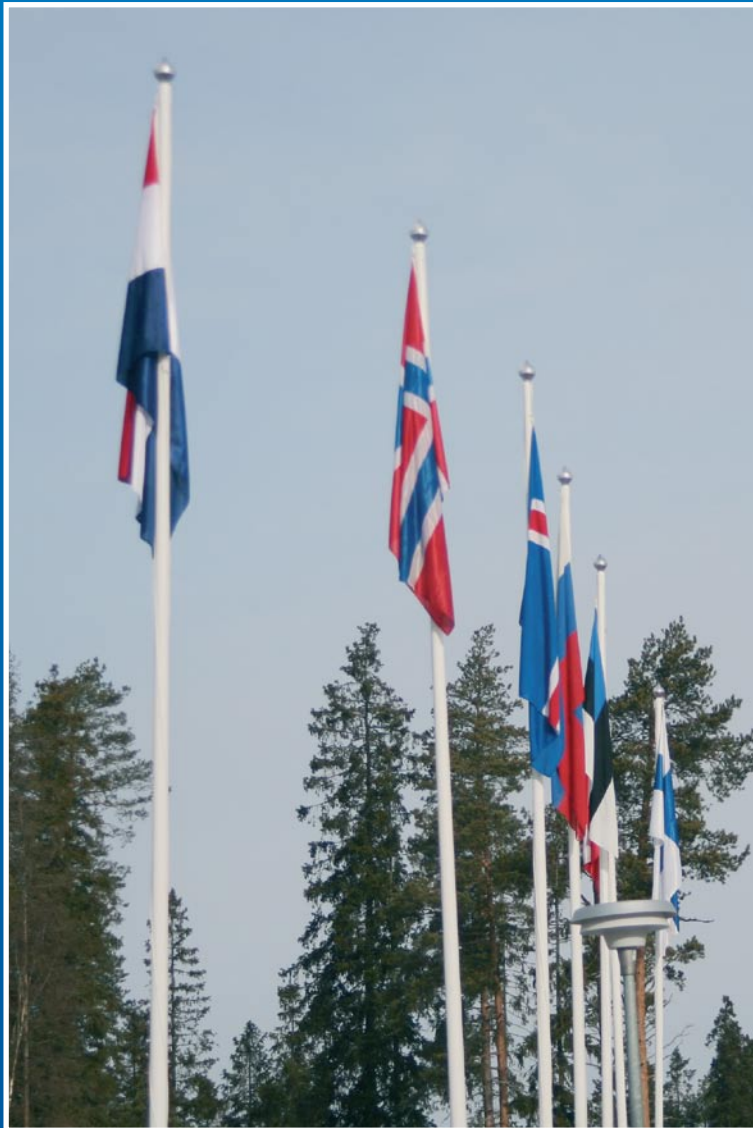
Ammattitaitokilpailujen suosio myös maailmalla on kasvussa. WorldSkills-toimintaan tulee jatkuvasti mukaan uusia jäsenmaita. Lähes kaikissa Euroopan maissa ollaan kehittämässä ammattitaitokilpailuja ja Euroopan komissio näkee kilpailut merkittävänä keinona edistää yhteisiä euroopalaisia ammatillisen koulutuksen tavoitteita. Myös perinteisesti Aasian ja Afrikan maihin painottunut Abilympics-toiminta herättää yhä enemmän kiinnostusta Euroopassa. Suomalainen ammattitaitokilpailujärjestelmä ja kilpailuasiantuntemus ovat kansainvälisesti tunnettuja ja arvostettuja ja Suomi toimii aktiivisena kumppanina kansainvälisessä kilpailutoiminnassa.

Monet ammattitaitokilpailutoiminnassa yleisestikin hyviksi havaituista käytännöistä ovat sovellettavissa myös TaitajaPLUS:n ja Abilympicsin tarpeisiin. Näiden kahden vuorovaikutus on myös jo nyt johtanut moniin uusiin oivalluksiin. Hyvä esimerkki on Taitaja-tapahtuman esteettömyys, johon ensi kertaa kiinnitettiin huomiota erityistä tukea tarvitsevien ammattitaitokilpailujen kokeilujen myötä.

Kilpailujen kehittäminen painotuu tulevaisuudessa kilpailujen laadun ja hyödyntämisen parantamiseen. Tavoitteena on, että kilpailuja voidaan entistä monipuolisemmin hyödyntää ammatillisen koulutuksen kehittämisessä ja sen tunnetuksi tekemisessä.

Suomessa kilpailujen kehittäminen painottuu tulevaisuudessa kilpailujen laadun ja hyödyntämisen parantamiseen. Tavoitteena on, että kilpailuja voidaan entistä monipuolisemmin hyödyntää ammatillisen koulutuksen kehittämisessä ja sen tunnetuksi tekemisessä. Uusi Taitaja-laatu järjestelmä on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2009 aikana. Taitaja-tapahtumajärjestelyjen kytkentää opetukseen tehostetaan ja semifinaalijärjestelmää kehitetään niin, että yhä useammilla ammatillisilla oppilaitoksilla on mahdollisuus hyödyntää kilpailuja oman osaamisensa kehittämisessä ja sen markkinoinnissa. Taitaja-kilpailulajien ja -tehtävien kehittäminen on kytketty ammatillisten perustutkintojen uudistamiseen. Yrittäjyyden edistämiseksi kilpailutoiminnan avulla on käynnistetty monivuotinen kehittämissanke ja ruotsinkielisten mahdollisuuksia kilpailuihin osallistumiseen parannetaan. Taitaja9-toiminnassa keskitytään erityisesti ohjauksen tehostamiseen opintopolkuja kehittämällä. Huippuosaamisella kilpailukykyä -hankkeen kunnianhimoisena tavoitteena on mallintaa valmennuksessa käytettävät hyvät käytännöt niin, että toiminnassa luodut tulokset opettamis- ja oppimismenetelmät olisivat kaikkien opettajien ja opiskelijoiden käytössä. Kansainvälisten kilpailujen avulla benchmarkataan suomalaista osaamista ja saadaan arvokasta tietoa valmennusjärjestelmän edelleen kehittämiseksi.

Markku Aunola, Kiipulan ammattiopisto, IAFn Executive Committeeen jäsen

Erityistä tukea tarvitsevien kansainvälinen kilpailutoiminta Suomessa

Taustaa

Kun Suomessa käynnistettiin erityistä tukea tarvitsevien ammattitaitokilpailutoimintaa, alun alkaen oli selvää, että tavoitellaan nimenomaan kansainvälisiin kisoihin osallistumista. Liittyminen International Abilympics Federationiin (IAF) tapahtui vuonna 2006. Sitä ennen oli tavattu IAF:n japanilaisia vetäjiä ja oltu tutustumassa Japanin kansallisiin kisoihin. Suomalaisia oli vieraillut jo Tšekin vuoden 2000 kisoissa tutustumassa kilpailuihin, mutta silloin ei vielä lähdetty toimintaan laajemmin mukaan. Poikkeukselliseksi toimintamme muihin maihin verrattuna tekee se, että IAFn jäseneksi liittyi nimenomaan Skills Finland. Muista maista kyseisen järjestön jäseniä ovat pääasiassa erilaiset vammaisten koulutus- ja työllistämiskysymysten kanssa tekemisissä olevat organisaatiot.

International Abilympics Federation IAF

IAF toimii läheisessä yhteistyössä kahden kansainvälisen organisaation, kansainvälisen työjärjestön eli International Labour Organization (ILO) ja kansainvälisen kuntoutusalan katto-organisaation eli Rehabilitation International (RI) kanssa. Yhdistyneiden Kansakuntien alainen ILO on merkittävä ammatillisen kuntoutuksen (vocational rehabilitation) kehittäjä ja toteuttaja erityisesti kehittyvissä maissa. Kilpailutoiminta on ollut näissä maissa osittain ILO:n tukemaa. RI kokoaa yhteen maailmanlaajuisesti niin vammaisjärjestöjä, palvelujen tarjoajia kuin viranomaisiakin. Pääpaino RIn toiminnassa on vammaisten tasa-arvo-, koulutus ja kuntoutuskysymyksissä. Erityisesti ammatillinen kuntoutus on keskiössä myös Rehabilitation International Finnish Committee RIFI ry:n toiminnassa. RIFI ry on RIn jäsenorganisaatio. RIFIn jäsenistö muodostuu kuntoutusalan asiakas- ja palveluntuottajajärjestöistä sekä muista keskeisistä kuntoutusyhteisöistä. IAF on eräänlainen RIn sisarorganisaatio ja mm. RIn pääsihteeri (Secretary General) on IAFn Executive Committeeen jäsen. Aikanaan silloinen RIn pääsihteeri Tomas Lagervall vieraili Helsingin vuo-

Suomi liittyi International Abilympics Federationiin (IAF) vuonna 2006. Organisaation suomalainen jäsen on Skills Finland ry.

IAF

International Abilympics Federation. Organisaatio vastaa kansainvälisistä Abilympics-kilpailuista. Jäseniä on 38 maasta yhteensä 57.

ILO

Kansainvälinen työjärjestö. International Labour Organization. Yhdistyneitten Kansakuntien (YK) alaisella organisaatiolla on merkittävä ammatillisen kuntoutuksen kehittäjä ja toteuttaja erityisesti kehitysmaissa.

RI

Kansainvälinen kuntoutusalan katto-organisaatio. Rehabilitation International. Pääpaino toiminnassa on vammaisten tasa-arvo-, koulutus ja kuntoutuskysymyksissä.

RIFI ry

Rehabilitation International Finnish Committee. RIFI ry on RIn jäsenorganisaatio. Sen jäsenistö muodostuu kuntoutusalan asiakas- ja palveluntuottajajärjestöistä sekä muista keskeisistä kuntoutusyhteisöistä.

WSC

World Skills Competition

Ammattitaidon maailmanmestaruuskilpailut

Ensimmäiset International Abilympics-kilpailut järjestettiin Japanissa YK:n kansainvälisenä vammaisten vuonna 1981. Tämän jälkeen kilpailuja on ollut:

Kolumbiassa 1985

Hong Kongissa 1989

Australiassa 1995

Tsekissä 2000

Intiassa 2003

Japanissa 2007.

Seuraavat kilpailut pidetään Etelä-Koreassa vuonna 2011.

Suomi osallistui ensimmäistä kertaa International Abilympics -kilpailuihin vuonna 2007.

den 2005 WSC:ssa ja kävimme tuolloin keskusteluja hänen ja japanilaisten kanssa Suomen mukaan tulosta IAFn toimintaan.

Ensimmäiset international Abilympics kilpailut järjestettiin Japanissa YK:n kansainvälisenä vammaisten vuonna 1981. Seuraavat kisat olivat Kolumbiassa 1985 ja kolmannet Hong Kongissa, jossa yhteydessä myös IAF perustettiin. Sen jälkeen kisoja on pidetty vuonna 1995 Australiassa, vuonna 2000 Tsekissä ja 2003 Intiassa. Järjestössä on tällä hetkellä jäseniä 38 maasta yhteensä 57, koska samasta maasta voi olla jäsenenä useita organisaatioita. Abilympics-kilpailutoiminnalle on olemassa omat säännöt, joissa on isäntämaalle ohjeet kilpailujen ja muun ohjelman järjestämiseksi. Kilpailuissa on ammatillisten lajien lisäksi myös harrastelajeja (Leisure and living skills contests).

Japanissa, Shizuokassa järjestettiin v. 2007 ensimmäistä kertaa samaan aikaan World Skills- ja Abilympics -kilpailut. Suomesta kisoihin osallistui neljä kilpailijaa ja ensimmäistä kertaa Suomi osallistui myös IAFn yleiskokoukseen. Yleiskokous järjestetään joka neljäs vuosi pidettävien Abilympics-kisojen yhteydessä. Tuossa kokouksessa allekirjoittanut valittiin IAFn Executive Committeeen (EXCO) jäseneksi. EXCOssa on 12 jäsentä, joista yksi on RI:n pääsihteeri. EXCO:ssa on edustettuna myös seuraavat Abilympics-kisat järjestävän maan edustaja, joka nyt on siis Etelä-Koreasta. Seuraavat kisat pidetään Soulissa vuonna 2011 kesäkuussa samalla kilpailuareenalla kuin aikanaan Soulin olympialaiset ja WSC-kisat 2001. Etelä-Korean kisat ovat järjestyksessään kahdeksannet. Muut EXCOssa edustettuina olevat maat Suomen lisäksi ovat Itävalta, Australia, Intia, Libanon, Malesia, Kiina, ja tietysti Japani, josta tulevat sekä järjestön presidentti että sihteeristö.

Executive Committee kokoontuu vuosittain RI:n kongressin yhteydessä. Viimeksi kyseinen kongressi pidettiin Kanadassa Quebecissa elokuussa 2008 ja seuraava kokous on Dubaissa marraskuussa 2009. Kokousten välillä pidetään yhteyttä sähköpostilla ja tarvittaessa päätökset tehdään ja esimerkiksi uudet jäsenet hyväksytään sähköpostikokouksissa.

Tulevaisuuden näkymiä

Kansainvälisessä kilpailutoiminnassa näkyy, niin säännöissä kuin lajivalinnoissakin, vahva Aasian ja Afrikan kehittyvien maiden mukana oleminen. Ammatillinen kuntoutus

näissä maissa on ollut suurelta osin aikuisikäisten ja aikuisena vammautuneiden kuntoutusta, koska kyseisissä maissa lukuisat ihmiset eri syistä johtuen vammautuvat myöhemmällä iällä. Kilpailulajitkin ovat monilta osin sellaisia, joihin kehittyvissä maissa vammaisia koulutetaan ja joihin he työllistyvät. Näiden maiden talous on edelleenkin työvoimavaltaista ja painopiste on perinteisillä käsityövaltaisilla aloilla ja toisaalta tietotekniikassa. Vammaryhmistä esillä ovat erityisesti fyysisesti vammaiset ja aistivammaiset. Edellä mainituista syistä johtuen kilpailuissa ei myöskään ole yläikärajaa, josta johtuen kilpailijoiden joukossa voi olla vuosien kokemuksen omaavia ammattilaisia.

Suomen, muiden Euroopan maiden ja kaiken kaikkiaan teollisuusmaiden tavoitteena Abilympics-toiminnassa on kilpailutoiminnan kohdistaminen myös nuoriin erityistä tukea tarvitseviin osallistujiin. Japanin kilpailuissa Suomen osallistujat olivatkin kilpailun nuorimpia. Toinen tavoite on lajivalikoiman laajentaminen uusille aloille, joille teollistuneissa maissa myös erityistä tukea tarvitsevat työllistyvät. Tämä tarkoittaisi lähentymistä WSC-lajien suuntaan. Kilpailuissa voisi jatkossa olla tarvittaessa eri sarjat nuorille ja aikuisille. Kolmas tavoite liittyy edellä mainittuun ja koskee kilpailujen sääntöjen kehittämistä. Suomen tavoitteena on kehittää niitä WSC:n sääntöjen suuntaan, jolloin esimerkiksi osallistujien määrää maata kohden rajoitettaisiin ja tuomaritoimintaa kehitettäisiin monikansalliseen suuntaan. Myös tehtävien läpinäkyvyyttä tulisi parantaa.

Muutokset kilpailutoiminnassa eivät ole helppoja, koska eri maiden vammaisten ihmisten tilanne ja ammatillisen kuntoutuksen haasteet ovat varsin erilaiset johtuen erityisesti maiden erilaisista sosioekonomisista tilanteista ja vammaisten asemasta koulutuksessa, työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa laajemmin. On hyvä myös muistaa, että maailman noin 60 miljoonasta vammaisesta yli 90 prosenttia asuu kehitysmaissa ja heistä lähes 90 prosenttia maaseudulla. Näin yhtenäisen ammattitaitokilpailutoiminnan järjestäminen erityistä tukea tarvitsevalle kohderyhmälle on huomattavasti haastavampaa kuin WSC:ssä.

IAFn piirissä on kova kiinnostus saada erityisesti Euroopan maita mukaan liikkeeseen. Suomi tuli vastikään varsin aktiivisesti ja uudenlaisella mallilla mukaan Abilympics-liikkeeseen ja paineet kisojen järjestämisestä kohdistuvat myös Suomeen. Vaikuttamassa on lisäksi tieto Suomesta luotettavana kisajärjestäjänä. Myös mahdollisuus siihen, että Abilympics- ja WSC-kisat olisivat samassa paikassa vuonna 2015, on olemassa. IAFn hallitus onkin velvoittanut jär-

Kansainvälisessä kilpailutoiminnassa näkyä, niin säännöissä kuin lajivalinnoissakin, vahva Aasian ja Afrikan kehittyvien maiden mukana oleminen. Ammatillinen kuntoutus näissä maissa on ollut suurelta osin aikuisikäisten ja aikuisena vammautuneiden kuntoutusta.

Suomen, muiden Euroopan maiden ja kaiken kaikkiaan teollisuusmaiden tavoitteena Abilympics-toiminnassa on kilpailutoiminnan kohdistaminen myös nuoriin erityistä tukea tarvitseviin osallistujiin.

Toinen tavoite on lajivalikoiman laajentaminen uusille aloille. Kolmas tavoite liittyy nuorten osallistumisedellytysten parantamiseen, mikä edellyttäisi kilpailujen sääntöjen kehittämistä. Myös tehtävien läpinäkyvyyttä tulisi parantaa.

Kiinnostus ammattitaitokilpailutoimintaa kohtaa on Euroopassa kasvamassa. Suomalainen malli järjestää erityistä tukea tarvitsevien TaitajaPLUS -kilpailut ja Taitaja 8+1 -sarja osana Taitaja-kilpailuja on herättänyt kiinnostusta jo myös muissa Euroopan maissa.

jestön presidentin olemaan yhteydessä asiassa WSI:n presidentin kanssa. Vuoden 2015 kisojen hakuprosessi tapahtuu siten, että IAFn vuoden 2010 EXCON kokouksessa tulee ilmoittaa halukkuus kisojen järjestämiseen. Etelä-Korean vuoden 2011 kisojen yhteydessä pidettävässä IAFn yleiskokouksessa (Assembly) tehdään sitten päätös seuraavasta kisaisännästä. Mahdollisuutena on myös toimia asiassa yhteistyössä useamman Euroopan maan kanssa. Euroopassa kiinnostus kilpailutoimintaan onkin heräämässä ja esimerkiksi Ranskassa ollaan kiinnostuneita suomalaisesta mallista järjestää Abilympics-toiminta kansalliseen World Skills -organisaatioon. Oulun Taitaja-kisojen yhteyteen on suunniteltu kansainvälistä Abilympics-konferenssia. Siinä yhteydessä on mahdollisuus eurooppalaisella tasolla käydä keskusteluja toiminnan kansallisesta ja kansainvälisestä kehittämisestä ja myös Euroopan maiden kiinnostuksesta vuoden 2015 kisojen järjestämiseen.

Abilympics

Finalistit - Finalister

Hänninen Kirsi
Keskuspuiston ammattiopisto,
Arlan toimipaikka
Espoo

Ruohoneva Jenni
Ammattiopisto Luovi
Ulvila

Ruohola Mika
Omnian ammattiopisto
Espoo

Moilanen Santtu
Ammattiopisto Luovi
Alavus

Karttunen Laura
Keskuspuiston ammattiopisto,
Arlan toimipaikka
Espoo

Jäntunen Jenny
Kaipulan ammattiopisto,
Hämeenlinna

Tuomas Eerola, HAMK Skills Trainers' Academy

Ammattitaitokilpailutoiminnan monipuolisuus

Nuorten ammattitaitokilpailut ovat ammatillisen koulutuksen tavoitteita monella tasolla edistäviä foorumeita, joissa kohtaavat ammattiin opiskelevat nuoret, ammatilliset opettajat, työelämän toimijat, opiskeluvaihtojen harjoittajat sekä suuri yleisö. Kilpailuihin valmentautuminen ja niihin osallistuminen antaa nuorille tilaisuuden kehittyä kohti omaa huippuosaamistaan ja tilaisuuden myös näyttää osaamisensa. Yrityksille kilpailut ovat loistava tilaisuus tutustua oman alan ammatillisen koulutuksen tasoon, edistää koulutuksen työelämälähtöisyyttä, rekrytoida nuoria osajia yrityksen palvelukseen sekä tehdä yritystä ja sen toimintaa tunnetuksi.

Valmentaminen ja ammattitaitokilpailujen järjestäminen kehittävät opettajien ammattitaitoa sekä oppilaitosten sisäistä toimintaa, kansainvälistymistä ja yhteistyötä yritysten kanssa. Kilpailut tarjoavat mahdollisuuden vertailla koulutuksen ja osaamisen tasoa niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Kilpailujen saama näkyvyys selvästi lisää ammatilliseen koulutukseen hakevien määrää. Valmennustoiminnan myötä toisaalta yksilölähtöiset toisaalta työelämälähtöiset oppimisen ohjausmenetelmät kehittyvät ja ovat hyödynnettävissä koko ammatillisen koulutuksen kentällä. Suurelle yleisölle kilpailut ovat merkittäviä ammatillisen osaamisen ja ammatillisen koulutuksen näyteikkunoita.

Erityistä tukea tarvitsevien kilpailutoiminnan lähtökohtana ja perusteluna on inklusio – inklusiivinen kasvatus ja osallistuva kasvatus. Inklusiolla tarkoitetaan sitä, että

- kaikki opiskelijat opiskelevat yhdessä;
- yhteinen opetus ja ohjaus on järjestetty opiskelijan yksilöllisten edellytysten ja tarpeiden mukaisesti;
- jokainen niin opiskelija kuin ohjaajakin tuntee olevansa hyväksytty ja arvostettu yhteisön jäsen.

Erityistä tukea tarvitsevien kilpailutoiminnan lähtökohtana ja perusteluna on inklusio - inklusiivinen kasvatus ja osallistuva kasvatus. Inklusiolla tarkoitetaan sitä, että

- kaikki opiskelijat opiskelevat yhdessä;
- yhteinen opetus ja ohjaus on järjestetty opiskelijan yksilöllisten edellytysten ja tarpeiden mukaisesti;
- jokainen niin opiskelija kuin ohjaajakin tuntee olevansa hyväksytty ja arvostettu yhteisön jäsen.

Inklusio ei ole tietty saavutettu tila, vaan se on jatkuvaa osallistumisen esteiden purkamista.

Erityistä tukea tarvitsevien ammattitaitokilpailutoiminnan kehittämisen alkuunpanevana voimana merkitystä oli Suomen liittymisellä International Abilitympics Federationiin vuonna 2005 ja opetusministeri Antti Kalliomäen kirje (23.11.2006) ammatillisen koulutuksen järjestäjille: Ammattitaitokilpailut – ammattiosaamisen näytön paikka myös erityistä tukea tarvitseville.

Inkluusio ei ole tietty saavutettu tila, vaan se on jatkuvaa osallistumisen esteiden purkamista.

Erityistä tukea tarvitsevien kansallisen kilpailutoiminnan käynnistäminen on yksi HAMK Skills Trainers' Academyn toiminta-alueista. Vuonna 2008 Hämeen ammattikorkeakoulun, ammatillisen opettajakorkeakoulun yhteyteen perustetun Skills Trainers' Academyn toiminta tähtää ammattien vetovoiman lisäämiseen ja ammatillisen koulutuksen laadun kehittämiseen.

HAMK Skills Trainers' Academyn keskeiset toiminta-alueet ovat:

- valtakunnallisen Skills-toimijaverkoston ylläpito ja kilpailuasiantuntijakoulutus;
- alueellisten Skills-hankkeiden tukeminen;
- kansallinen Abilitympics-kilpailutoiminta;
- huippuosaamista edistävät hankkeet, tutkimukset ja julkaisut;
- kansainvälinen kilpailutoiminta kuten WorldSkills, EuroSkills ja International Abilitympics;
- tiedottaminen ja kilpailutoiminnassa kehitettyjen hyvien käytänteiden levitys ammatillisen koulutuksen kentälle.

Hämeen ammattikorkeakoululla on ollut jo ennen Skills Trainers' Academyn käynnistymistä aktiivinen rooli kansallisen Abilitympics-toiminnan käynnistäjänä. Vuosina 2000-2007 toteutettujen AKVA-projektien aikana Hämeen ammattikorkeakoulu järjesti käynnistämisseminaareja, joissa koottiin asiasta kiinnostuneet toimijat verkostoksi ja aloitettiin Abilitympics-valmentajakoulutuksien järjestäminen yhteistyössä verkoston muiden toimijoiden kanssa.

Merkittävää toiminnan käynnistämiseksi oli myös Skills Finland ry:n liittyminen kansainvälisen International Abilitympics Federation (IAF) jäseneksi joulukuussa 2005. Toinen merkittävä toiminnan käynnistäjä oli opetusministerin 23.11.2006 allekirjoittama kirje ammatillisen koulutuksen järjestäjille: Ammattitaitokilpailut – ammattiosaamisen näytön paikka myös erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille!

Seppo Helakorpi, HAMK Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Ammattitaitokilpailujen ”filosofiasta”

Lähtökohtia

Suomalaisessa koulutuspolitiikassa on kautta aikojen nojautettu tasa-arvo-ajatteluun. On pidetty tärkeänä, että kaikilla suomalaisilla on mahdollisuus saada koulutusta riippumatta asuinpaikasta, varallisuudesta, rodusta tai sukupuolesta. Tämä Suomessa saavutettu tilanne ei suinkaan ole käytäntö kaikissa maissa. Samalla kun tasa-arvo on ollut yhteinen tavoite, niin kilpailu koulutustoimialalla ei sitä ole ollut. Tämän tästä virittyy keskustelu kilpailun olemuksesta ja mahdollisuudesta koulutuksessa. Tällöin viitataan uusliberalistiseen koulutusajatteluun, jossa keskeisenä nähdään taloudellisuus ja tehokkuus. On myös kritisoitu koulutuksen kuvaamista talouden termein. Keskustelu yltyi puhuttaessa laatuajattelun soveltamisesta koulutukseen. Paikoin tämä keskustelu on saanut farssinomaisia piirteitä, kun eräät kirjoittajat eivät ole kunnolla paneutuneet laatuajattelun perusfilosofiaan. Mielenkiintoista on ollut nähdä se, miten esimerkiksi menestyminen Pisa-vertailussa on kelvannut perusteeksi hyvin toimivasta koulutuksesta! Ylioppilastutkintoa ja siihen liittyvää kilpailuasetelmaa ei jostain syystä ole pidetty sopimattomana.

Kilpailu näyttäytyy koulutuksessa oppilastasolla, jossa on mahdollista vertailla oppilaan menestymistä esimerkiksi oppiaineissa. Voidaan kilpailla myös yhteisötasolla; tuttuja ovat luokkien väliset kilpailut mm. urheilussa. Koulut voivat kilpailla paremmuudesta, esimerkiksi ylioppilaiden menestymisessä yo-kirjoituksissa. Kun nykyisin kerätään monenlaisia tilastoja, on vertailu mahdollista ja helppoa. Olemme vierastaneet kilpailua peläten sen luhistavan tasa-arvon perustaa. Joillekin kouluja vertailevien ns. ranking-listojen tekeminen kauhistuttaa. Toiset näkevät kilpailun olevan ihmiselle luontaista. Pienet lapsetkin kilpailevat jo varsin nuorina mm. juoksutaidoissa tai hiekkalinnojen teossa.

Kun erilaiset kilpailut ovat nykyisin saaneet virallisen luonteen (mm. Pisa-tutkimus ja ammattitaitokilpailut), on paikallaan pohtia kilpailemisen tarkoitusta, luonnetta ja tavoitetta, siis perusfilosofiaa. Tässä rajaudutaan kilpailemiseen lähinnä taitojen ja osaamisen alueella.

Kun nykyisin kerätään monenlaisia tilastoja, on vertailu mahdollista ja helppoa. Olemme vierastaneet kilpailua peläten sen luhistavan tasa-arvon perustaa. Joillekin kouluja vertailevien ns. ranking-listojen tekeminen kauhistuttaa. Toiset näkevät kilpailun olevan ihmiselle luontaista.

Kun erilaiset kilpailut ovat nykyisin saaneet virallisen luonteen (mm. Pisa-tutkimus ja ammattitaitokilpailut), on paikallaan pohtia kilpailemisen tarkoitusta, luonnetta ja tavoitetta, siis perusfilosofiaa.

Kilpaileminen ja tasa-arvo

Kilpailemisen taustalla on muutakin kuin ihmisen luonnollinen kilpailuvietti. Etenkin kun puhumme osaamisesta, globalisoituvaa maailman talous pakottaa yritykset kilpailemaan tuotteilla ja palveluilla – osaamisella. Menestymisen ehdoksi näyttää nousevan se, että on oltava hyvä jollakin toiminnan osa-alueella. Yritykset ovatkin ryhtyneet karsimaan toiminnastaan epäoleellista ja keskittymään alueelle, joka hallitaan hyvin. On ryhdytty liittoutumaan ja haettu sopivia kumppaneita. Niinpä kilpailusta on tullut ihan kuin vaivihkaa yhteisöllinen laji. On huomattu tosiasia, että niin ihmiset kuin yrityksetkin ovat erilaisia ja että tämä erilaisuus onkin voimavara. Puhutaan myös kollektiivisesta älykyydestä tai asiantuntijuudesta. Kuinka tämä sopii tasa-arvo-ajatteluun?

On paikallaan pohtia koulutuksemme kivijalkaa, tasa-arvoa hiukan syvällisemmin. Siihen liittyen on virinnyt keskustelu kasvatuksen ja opetuksen tehtävästä: tarjotaanko kaikille samanlaisiin tavoitteisiin tähtäävää koulutusta vai käytetäänkö sama resurssi yksilöllisten tavoitteiden saavuttamiseen. Kysymys on laaja ja koskettaa kasvatuksen peruskysymystä koulutuksellisesta tasa-arvosta. Pyritäänkö kasvatuksessa ja koulutuksessa

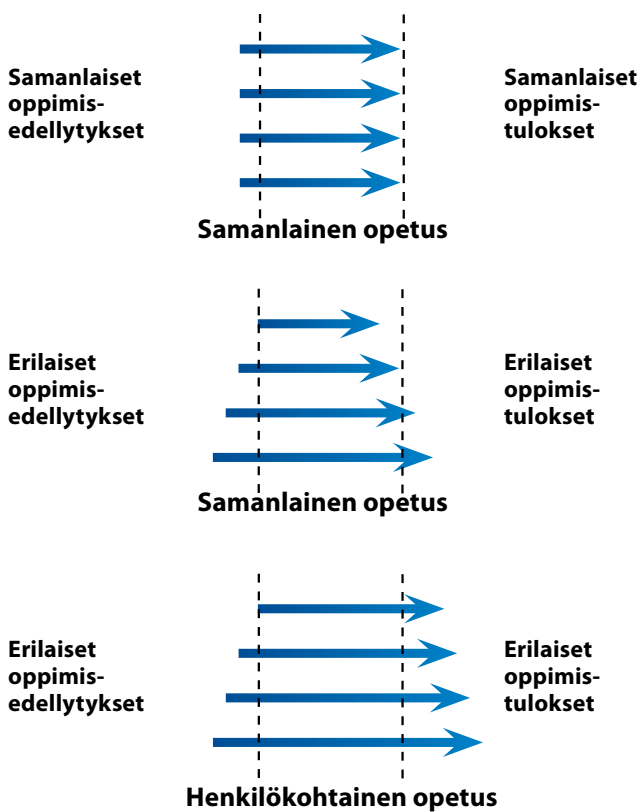
- koulutuksen saatavuuden tasa-arvoon
- koulutuksen toteuttamisen tasa-arvoon vai
- koulutuksen lopputulosten tasa-arvoon

Koulutuksen saatavuuden periaate tarkoittaa, että jokaisella on yhtäläiset mahdollisuudet päästä koulutukseen riippumatta asuinpaikasta, varallisuudesta tms. tekijästä. Koulutuksen tasa-arvoisen toteuttamisen periaate tarkoittaa, että kaikki saavat tasavertaisesti samanlaisen, yhtäläillä resursoidun koulutuksen. Koulutuksen lopputuloksen tasa-arvoisuusperiaate tarkoittaa, että esimerkiksi opetusta eriyttämällä saavutetaan samat oppimistulokset. Äärimmillään ajateltiin, että ”kaikki voivat oppia kaiken” (kunhan opetusta eriytetään riittävästi). Tätä problematiikka voidaan havainnollistaa seuraavien kuvioiden avulla.

Ylin kuvio edustaa eräänlaista utopiaa. Koska ihmiset ovat erilaisia oppimisedellytyksiltään ja aina kokevat samanlaisenkin opetuksen erilailla, ei ole mahdollisuutta saavuttaa täsmälleen samanlaisia oppimistuloksia samanlaisellakaan opetuksella.

Keskimmäinen tilanne edustanee tavanomaista tilannetta, jossa erilaiset oppijat yhtenäisesti toteutetun opetuksen tuloksena saavat erilaisia oppimistuloksia. Osalta jää asetetut tavoitteet saavuttamatta ja osalla ne ylittyvät.

Alin tilanne esittää henkilökohtaistettua opetusta ja opiskelua. Siinä erilaisille oppijoille on tarjolla omiin oppimisedellytyksiin perustuvia opinpolkuja, jotka mahdollistavat, että kaikki voivat saavuttaa perustavoitteet. Oppimistulosten erilaisuuden pohjalta opiskelijat sijoittuvat

Kuvio 1. Koulutuksen tasa-arvoproblematiikkaa

postmodernin yhteiskunnan erilaisiin tehtäviin. Perinteinen ”putkikoulutus” tuottaa samankaltaisia tutkintoja ja osaamista, kun työelämä tarvitsisi erilaista osaamista edustavia työntekijöitä. Tässä siis tasa-arvo toteutuu niin, että kukin saa mahdollisuuden kykyjään ja tarpeitaan vastaavaan koulutukseen ja sijoittuu työelämän työtehtäviin, jossa juuri kyseisen henkilön osaaminen voi olla hyödyksi.

Opetusministeriö on vahvistanut Opetushallituksen antaman ammatillisen koulutuksen laadunhallintasuosituksen, jonka tehtävänä on tukea ja kannustaa ammatillisen koulutuksen järjestäjiä kehittämään toimintansa laatua kohti huipputasoa, erinomaisuutta. Mallin osa-alueet ovat suunnittelu, toteutus, arviointi sekä palaute- ja muutosmenettelyt, joille kullekin on määritelty laatukriteerit.

Koulutus on yhteiskunnallista palvelutoimintaa, jonka tavoitteet on määritelty lainsäädännössä. Kun koulutuksessa kuitenkin on kysymys taloudellisesti rajallisista resursseista ja verorahoista, ei koulukaan ole säästynyt tehostamis- ja taloudellisuusvaatimuksista. Siksi on ryhdytty puhumaan koulutuksen laadusta. EU:n koulutuspolitiikan yhtenä kulmakivenä on ns. Bolognan julistus, jonka tarkoituksena on yhdenmukaistaa EU-maiden koulutusta. Siihen liittyen on ryhdytty pohtimaan ammatillisen koulutuksen tavoitteita ja eri ammattien kvalifikaatioita ja kompetensseja. Suomi on sitoutunut näihin ohjelmiin. Kööpenhaminan prosessin yhteydessä on ammatillisen koulutuksen laadunvarmistuksen tukemiseksi kehitetty yhteinen viitekehys (CQAF, Common Quality Assurance Framework), jonka perustana on mm. EFQM-malli. Mallin taustalla on myös Demingin laatuympeyränä tunnettu jatkuvan parantamisen periaate (suunnittele, toteuta, arvioi ja paranna). Opetusministeriö on vahvistanut Opetushallituksen antaman ammatillisen koulutuksen laadunhallintasuosituksen, jonka tehtävänä on tukea ja kannustaa ammatillisen koulutuksen järjestäjiä kehittämään toimintansa laatua kohti huipputasoa, erinomaisuutta. Mallin osa-alueet ovat suunnittelu, toteutus, arviointi sekä palaute- ja muutosmenettelyt, joille kullekin on määritelty laatukriteerit. Laadunhallinnassa on kyse prosessien arvioinnista ja niiden parantamisesta. Kouluun sovellettuna se ei tarkoita oppilaiden arviointia vaan oppilaitoksen koulutus-, opetus- ja oppimisprosessien arviointia ja kehittämistä. Maastrichtin julistuksessa mainitaan taloudellisuuden parantaminen, syrjäytymisvaarassa olevat, yksilölliset ja joustavat koulutusväylät, koulutuksen ennakointi, oppimismenetelmät sekä opettajien ja kouluttajien osaaaminen. EU:n Maastrichtin kokouksessa (2004) sovittiin yhteistyöstä tavoitteena

- modernisoida ammatillista koulutusta, jotta Euroopasta tulisi kilpailukykyisempi talous
- tarjota kaikille eurooppalaisille – olivatpa he nuoria, ikääntyneitä työntekijöitä, työttömiä tai muita heikommassa asemassa olevia – ne tiedot ja taidot, joita he tarvitsevat pystyäkseen osallistumaan täysimääräisesti nyt muotoutumassa olevaan, tietoon perustuvaan yhteiskuntaan, sekä saada aikaan lisää ja entistä parempia työpaikkoja.

EU:n Helsingin kommunikeassa (2006) korostetaan sitä, että koulutuspoliitikkojen tulisi edistää korkeatasoista ammatillista koulutusta ja antaa edellytykset jo työssä oleville päivittämään osaamistaan. Tavoitteena tulee olla, että kaikki

nuoret ovat joko ammatillisessa koulutuksessa tai korkea-koulutuksessa. Heidän opinnoissaan saavuttamansa tietonsa ja taitonsa tulee myös olla sellaisia, että ne hyödyttävät heitä sekä työssä että tulevassa elämässä. Julkilausumassa korostetaan myös joustavia opintopolkuja, mikä mahdollistaa siirtymisen toisille koulutusasteille, erityisesti ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutukseen. Ammatillisen koulutuksen tulisi olla tasapuolista ja tehokasta. Se tarkoittaa sitä, että koulutuksen kannalta epäsuotuisassa asemassa ja syrjäytymisvaarassa olevat tulee ottaa erityisesti huomioon. Se tarkoittaa myös sitä, että ammatillisen koulutuksen tulee tarjota ammatillisen perusosaamisen lisäksi myös huipputason osaamista, jotta osaamisen puutteet ja pula osaajista voidaan välttää ja ylläpitää innovaatiotoimintaa ja kasvua tietoyhteiskunnassa.

Koulutuksen henkilökohtaistaminen ja kilpailutoiminta

Koulutuksessa, niin yksilö- kuin yhteisötasolla, on korostunut pyrkimys joustavuuteen, yksilöllisyyteen, erityisyyden ja ainutlaatuisuuden arvostamiseen, mikä käytännössä on johtanut koulutuksen henkilökohtaistamiseen. Nyky-yhteiskunnassa voi omia kykyjä ja tarpeita edistää muual- lakin kuin koulutuksen piirissä. Elämässä ja työssä tarvittavaa osaamista voi kehittää mm. harrastusten, alati monipuolistuvien medioiden, verkkojen ja verkostojen piirissä. Elämää rikastuttavia yhteisöjä on tarjolla runsaasti ja näyttää siltä, että etenkin nuoriso on nopeasti omaksumassa niihin liittyvät toimintatavat. Koulutuksen suuri haaste liittyy muuallakin kuin koulussa hankittujen tietojen ja taitojen, osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Koulun perimmäisenä tavoitteena ei suinkaan ole tiettyjen arvosanojen vaan osaamisen hankinta. Vastaavasti koulutusorganisaatioiden tavoitteena ei ole itse (koulutus)järjestelmä, vaan yksilöitä ja yhteisöä parhaiten palveleva toiminta.

Miten voimme tietää, olemmeko yksilöinä hyviä tai olemmeko organisaationa tarpeita täyttäviä? Yhteisötasolla vastaus tähän kysymykseen on laatuajattelu ja siihen liittyvä jatkuva arviointi ja kehittäminen (oppiva organisaatio). Ei ole mitenkään sattuma, että nykyisin on ryhdytty tutkimaan työyhteisöjen kollektiivista, yhteisöllistä luonnetta ja siihen kytkettyvää kollektiivista, jaettava asiantuntijuutta. Oleellinen osa osaamista on ns. hiljaisen tiedon muodossa ”kätkeytyneenä” työyhteisöjen toimintakulttuuriin.

Osaaminen ei ole vain yksilötason kysymys, vaan etenkin verkostoyhteiskunnassa se on myös yhteisötasolla esiinty-

Ammatillisen koulutuksen tulisi olla tasapuolista ja tehokasta. Se tarkoittaa sitä, että koulutuksen kannalta epäsuotuisassa asemassa ja syrjäytymisvaarassa olevat tulee ottaa erityisesti huomioon. Se tarkoittaa myös sitä, että ammatillisen koulutuksen tulee tarjota ammatillisen perusosaamisen lisäksi myös huipputason osaamista.

Koulutuksen suuri haaste liittyy muuallakin kuin koulussa hankittujen tietojen ja taitojen, osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Koulun perimmäisenä tavoitteena ei suinkaan ole tiettyjen arvosanojen vaan osaamisen hankinta. Vastaavasti koulutusorganisaatioiden tavoitteena ei ole itse (koulutus)järjestelmä, vaan yksilöitä ja yhteisöä parhaiten palveleva toiminta.

Nykyistä yhteiskuntaa on sanottu osuvasti osaamisyhteiskunnaksi. Nyt on kiinnostavaa tietää, mitä osaamista esimerkiksi tiettyssä työssä tarvitaan ja kuinka tuo osaaminen voidaan hankkia. Osaamiskäsitykseen liittyy voimakas painopisteen muutos tietotavoitteista taitotavoitteisiin.

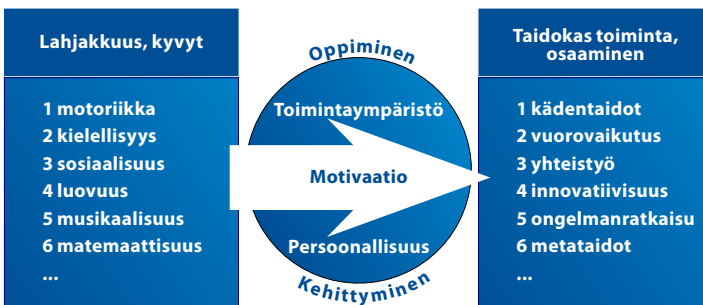
vä tekijä. Laatutoiminnalla ja siihen kuuluvalla arvioinnilla ja kehittämisellä pyritään kehittämään yhteisön toimintaa. Laatutyöhön on kytkeytynyt ajatus ”parhaista käytännöistä”. On olemassa eri aloilla ja eri tapauksissa parhaiten toimivia ja tuloksia tuottavia käytänteitä. On kiinnostavaa tietää, miten muut toimivat – etenkin se, miten menestyvät organisaatiot saavuttavat hyviä tuloksia. Tästä ajattelusta ovat kummunneet laatukilpailujen perusteet. Suomessakin on kilpailu laadusta jo kymmenien vuosien ajan (Suomen laatupalkinto vuodesta 1976 lähtien). Nytemmin mukaan ovat tulleet myös julkiset palveluorganisaatiot. Vaikka onkin kiinnostavaa tietää, mikä organisaatio on kunakin vuonna alallaan paras, laatukilpailujen perimmäinen tarkoitus liittyy hyviin toimintatapoihin, toiminnan laatuun ja sen kehittämiseen. Opetushallitus ja opetusministeriö ovat perustaneet opetusalaa koskevan laatupalkinnon, josta kouluorganisaatiot kilpailevat vuosittain. Laadusta ja sen kehittämisestä onkin tullut keskeinen kysymys kaikilla kouluasteilla. Kysymys ei ole kilpailusta toisia oppilaitoksia vastaan, vaan yhdessä toisten kanssa.

Kuten aiemmin alussa todettiin, yksilötasolla kilpaileminen on koettu problemaattiseksi koulutuksessa. ”Vanhasa koulussa” annettiin oppilaille todistus, jossa oman keskiarvon ohella oli mainittu luokan keskiarvo. Peruskoulu-uudistuksen aikoihin tästä vertailevasta ja opiskelijaa leimavasta tavasta luovuttiin ja alettiin puhua tavoiteperustaisesta arvioinnista, siis kuinka hyvin opiskelija on saavuttanut opinnoille asetetut tavoitteet. Tämä perusajatus on ollut näihin päiviin saakka arvioinnin perusta myös ammatillisessa koulutuksessa. Nykyistä yhteiskuntaa on sanottu osuvasti osaamisyhteiskunnaksi. Nyt on kiinnostavaa tietää, mitä osaamista esimerkiksi tiettyssä työssä tarvitaan ja kuinka tuo osaaminen voidaan hankkia. Osaamiskäsitykseen liittyy voimakas painopisteen muutos tietotavoitteista taitotavoitteisiin. On sanottu, että suomalainen koulu on ollut tietopainotteinen ja tietoja ylikorostava, esimerkiksi ylioppilastutkinto. Koulutuksessa ovat perusmalleina olleet kaikille yhtenäinen opetus ja yhteiset tavoitteet (ks. edellä kuvatun tasa-arvoajattelu).

Etenkin ammatillisessa koulutuksessa on voimallisesti kehitetty osaamisperustaista ajattelua, jossa kiinnostavaa on tietää, mitä opiskelija jo osaa ja mitä osaamista hänen tulisi vielä hankkia sekä se, miten tuo osaaminen parhaiten hankitaan. Tämän ajattelun taustalla ovat uusien oppimis- ja tietokäsitysten teoreettiset perusteet, mm. (sosio)konstruktivistinen oppimiskäsitys, dialoginen (kontekstisidonnainen)oppiminen, yhteisöllinen tiedonrakentaminen ja hil-

jainen tieto. Päivän iskusanaja ovat osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Jo vuosien ajan on kehitetty näyttöperustaista opiskelua. ”Tuhannen taalan” kysymys kuuluu: Miten näytetään ja arvioidaan osaamista tai tiettyä taitoa? Työelämässä tapahtuva työssäoppiminen on sidoksissa kyseisen työpaikan kontekstiin. Pohditaan sitä, riittääkö tämä ”todisteeksi” osaamisesta laajemminkin. Yksi keskeinen ammattikoulutuksen tavoite on työllistää opiskelijat mahdollisimman hyvin koulutuksen jälkeen. Kiinteässä yhteistyössä työelämän kanssa toteutettu työssäoppiminen on nähty parantavan koulutuksen osuvuutta suhteessa työelämän osaamisvaatimuksiin.

Yksilön kannalta koulutuksessa on myös kysymys siitä, kuinka hyvin se pystyy joustamaan ja tarjoamaan juuri kyseisen opiskelijan tarpeista ja taipumuksista lähtevää koulutusta sekä tukemaan hänen persoonallista kasvuaan. Koulutusta on pyritty yksilöllistämään ja henkilökohtaistamaan ”putkimaisen” koulutuksen sijaan. Tällaisen koulutuksen taustalla on ajatus siitä, että ammatillisten taitojen oppimisessa ja opetuksessa nojaututtaisiin seuraavaan lahjakkuustutkimuksista peräisin olevaan ajatusrakennelmaan:

Kuvio 2. Kyvykkyydestä osaamiseen

Taito ja taitaminen ovat yhteydessä kykypotentialiin ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. On olemassa erilaisia lahjakkuuden osa-alueita, jotka kehittyvät henkilökohtaisiksi erityistaipumuksiksi. Jos toimintaympäristö on suotuista, motivoiva ja kannustava, taipumukset kehittyvät kyvykkyydeksi, joka näyttäytyy taidokkaana toimintana, esimerkiksi työtaitoina. Tietyt henkilökohtaiset ominaisuudet edustavat eräänlaisia valmiuksia, jotka muuttuvat kyvykkyydeksi ympäristön ja persoonallisten ominaisuuksien kasvun vaikutuksesta, jolloin syntyy motivaatio tehdä jotakin. Aiemmin edellä kuvattuun oppivan yhteisön ideaan liit-

Opiskelijoiden henkilökohtaisia taipumuksia tulisi kehittää niin, että syntyy kyseisessä ammatissa tarvittavaa osaamista. On tunnustettava, että kaikkien ei tarvitse hallita kaikkia kyseisen ammattialan työtehtäviä. Tiimimäinen ja verkostomainen työyhteisö rakentuu erilaisista ihmisistä, erilaisista osaamisista, jotka täydentävät toisiaan.

tyen kouluja tulisi siis kehittää toimintatavoiltaan sellaisiksi, että ne voisivat nykyistä paremmin luoda kannustavan, motivoivan ja yksilöllistä kasvua tukevan ja rikastuttavan yhteisön. Opiskelijoiden henkilökohtaisia taipumuksia tulisi kehittää niin, että syntyy kyseisessä ammatissa tarvittavaa osaamista. On tunnustettava, että kaikkien ei tarvitse hallita kaikkia kyseisen ammattialan työtehtäviä. Tiimimäinen ja verkostomainen työyhteisö rakentuu erilaisista ihmisistä, erilaisista osaamisista, jotka täydentävät toisiaan.

On siis kaksi keskeistä ja tärkeää kysymystä ja haastetta ammattiopetukselle: 1) tunnistaa ja tunnustaa opiskelijan henkilökohtaiset ominaisuudet uniikkeina kykypotentiaaleina ja 2) rakentaa opiskelu ja koulutusprosessit niin, että ne tukevat ja motivoivat persoonallisten taipumusten pohjalta rakentuvaa oppimista ja ammatillista kasvua.

Ammatillisessa koulutuksessa on jäänyt taustalle ammatti-identiteetin rakentuminen ja sen tukeminen. Opiskelija näkee tavoittelemansa ammatin osana omaa tulevaisuuttaan; siitä kasvaa osa hänen kokonaisidentiteettiään. Aiemmin korostui ammatillisuudessa ammattiylpeys. Kokemus ja mielihyvä siitä, että hallitsee työnsä hyvin. Hyvään ammattitaitoon ja ammattiylpeyteen kuuluu tehdä työ hyvin. Kiireessä ja taloudellisten paineiden alla on houkutus toimia vastoin ammattietiikkaa, esimerkiksi kiinnittää muovimatto kostean betonin päälle tai jättää eristeet kuivaamatta taikka asentaa hutaisten sähköpistokkeet vinoon asentoon. On nimenomaan koulun tehtävä kiinnittää tähän puoleen huomiota. Todellinen työpaikka työssäoppimisessa saattaa jopa antaa oppijalle virheellistä kuvaa todellisesta ammattitaidosta ja ammattiylpeydestä. Opiskelussa on puhuttava ammattietiikasta ja ammatti-identiteetistä sekä ammattikunnan hyvistä perinteistä. Hyvään ammatillisuuteen kuuluu myös jatkuva itsensä ja oman ammattitaidon kehittäminen, jopa rajojen ylittäminen. Sisäinen ammattiylpeys ja ”täydellinen” ammatillinen osaaminen antavat työlle sisäistä tyydytystä ja motivaatiota tehdä päivittäistä työtä. Parhaimmillaan työssä voi kokea ns. flow-tunteen, jossa kiintoisa ja motivoiva työ antaa energiaa ja voimaannuttaa (empowerment). Hyvässä työssä on sopivasti autonomiaa, henkilö voi itse päättää mm. työstään, kehittää sitä ja toimia kiinnostavassa tiimissä.

Ammattitaitokilpailujen tehtävänä on ennen muuta edistää ammattitaidon oppimista ja levittää hyviä käytänteitä. Toisijaista on itse kilpailu. Ammattitaitokilpailuja on monen tasoisia: Taitaja-kilpailut alueellisesti ja valtakunnallisesti, EuroSkills-kilpailut eurooppalaisella tasolla ja WorldSkills-

kilpailut maailmanlaajuisesti. Nämä kilpailut ovat tuoneet ammattitaidon ja ammattityön kaikkien nähtäväksi. Ne ovat käynnistäneet valtaisan kehittämistyön ja tutkimustoiminnan siitä, mitä oikeastaan on osaaminen ja ammattitaito. Kun kilpailut kiertävät eri maissa ja eri paikkakunnilla, ne tulevat lähelle ihmisiä ja etenkin uranvalinnan edessä olevia nuoria, jotka saavat konkreettisesti nähdä eri alojen kirjon ja eri ammattien työn luonteen. On selvää, että kilpailutilanne ei ole aito työtilanne, mutta se antaa viitteitä ammateista, niiden työtehtävistä ja ammattitaitovaatimuksista. Ammattitaitokilpailuja on kritisoitu siitä, että ne edustavat ns. suljettua näyttöä, jossa taito arvioidaan tietystä laboratoriomaisessa ympäristössä. Kilpailutilanne ei vastaa todellista työtilannetta. Siitä puuttuu mm. sosiaalinen ympäristö, työyhteisö, jossa mm. tiimityö ja yhteinen toiminta (toisilta oppiminen, osaamisen jakaminen) näyttelee usein hyvin merkittävää osaa. Kilpailutehtäviä onkin kehitettävä lähemmäksi todellista työtilannetta asiakaspalveluineen, tiimitöineen ja kehittämistehtävineen. Kritiikkiä on kohdistunut myös siihen, että samanlaiset kilpailutehtävät eivät huomioi eri maiden kulttuurillisia eroja. Toisaalta toisenlaiset tavat tehdä samaa työtä antavat ajattelemisen aihetta ja pohdituttavat oman työskentelytavan oikeellisuutta.

Vaikka ammattitaitokilpailijoille menestyminen kilpailussa on myönteinen ja tärkeä kohokohta ja ponnahduslauta ammattialalla eteenpäin, kilpailut ovat ennen muuta työtä ammatillisuuden ja ammatillisen koulutuksen tunnetuksi tekemiseksi. On selvää, että uranvalintavaiheessa oleva nuori saa oivan tietopaketin ja ymmärryksen kiinnostuksen kohteena olevasta ammatista kierrellessään katsomassa, miten vain muutamaa vuotta vanhemmat koulutuksen saaneet nuoret pystyvät tekemään huipputaidokkaita luomuksia ja todellista ammattityötä. Monet epäluulot ja ennakkokäsitykset saattavat muuttua. Ammatit ja niiden taitovaatimukset muuttuvat nyky-yhteiskunnassa nopeasti. On varmaankin monelle nuorelle kiintoisaa nähdä kaikki ne laitteet ja ympäristöt, joissa ammattilaiset työskentelevät. Ei siis ole mitenkään sattumaa, että Suomessakin ammatillisen koulutuksen arvostus on noussut jopa niin, että vuonna 2008 toisen asteen ammatilliseen koulutukseen oli enemmän hakijoita kuin lukiokoulutukseen. Kun koululainsäädäntöjä on uudistettu niin, että myös ammatillista tietä on mahdollista edetä aina korkeimpiin tutkintoihin saakka, ei ole ihme, että ammatillinen väylä nyt kiinnostaa. Tässä muutoksessa oma merkityksensä on ollut ammattitaitokilpailuilla. Kilpailut ovat myös innostaneet tutkimaan taitoja, kehittämään taitojen opetusta ja oppimista sekä antamaan pohjaa asian- tuntuuteen ja huippuosaamiseen valmennukselle.

Ammattitaitokilpailut ovat tuoneet ammattitaidon ja ammattityön kaikkien nähtäväksi. Ne ovat käynnistäneet valtaisan kehittämistyön ja tutkimustoiminnan siitä, mitä oikeastaan on osaaminen ja ammattitaito. Kun kilpailut kiertävät eri maissa ja eri paikkakunnilla, ne tulevat lähelle ihmisiä ja etenkin uranvalinnan edessä olevia nuoria, jotka saavat konkreettisesti nähdä eri alojen kirjon ja eri ammattien työn luonteen.

Kati Lundgren, Suomen ympäristöopisto SYKLI

Ammattitaitokilpailut ammatillisen kestävän kehityksen osaamisen edistäjänä

Kestävä kehitys työelämän haasteena

Kestävän kehityksen perusajatuksena on turvata ihmisten hyvinvointi nyt ja tulevaisuudessa. Kestävään kehitykseen kuuluu ekologinen, taloudellinen ja yhteiskunnallinen eli sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Ekologinen ja taloudellinen kestävyys edellyttää luonnonvarojen kestävää käyttöä pitkällä aikavälillä sekä ympäristön käytön ja kuormituksen sopeuttamista luonnon kantokykyyn. Sosiaalinen kestävyys edellyttää ihmisten tasa-arvon, terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamista sekä osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Kulttuurinen kestävyys edellyttää kulttuurin moninaisuuden säilymistä ja mahdollisuutta vapaaseen henkiseen toimintaan ja eettiseen kasvuun.

Työelämässä nämä kestävän kehityksen tavoitteet vaikuttavat mm. lainsäädännön vaatimusten kautta, ekotehokkuuden tuomien taloudellisten hyötyjen kautta sekä laajemmin yritysten yhteiskuntavastuun kautta. Viime vuosina erityisesti vilkkaan ilmastonmuutoskeskustelun myötä on laajasti ymmärretty ja tunnustettu, että työ- ja toimintatapoja täytyy muuttaa ekotehokkaammiksi kaikilla aloilla.

Työelämän kestävän kehityksen haasteet edellyttävät osaamista kaikilta työtekijöiltä. Eri ammateissa ja eri aloilla kestävän kehityksen näkökohdat ja siten tarvittava osaaminen ovat kuitenkin erilaisia. Ekologisen ja taloudellisen kestävyden osaamista on esimerkiksi materiaali- ja energiatehokkaat työtavat, ympäristömyönteisten raaka-aineiden käyttäminen sekä tuotteen käyttöään pidentäminen. Sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyden osaamista on esimerkiksi työturvallisuus sekä erityisryhmien luonteva kohtaaminen ja huomioon ottaminen asiakaspalvelussa ja omassa työyhteisössä. TaitajaPLUS-kilpailu edistää ja tuo näkyväksi erityisryhmien tasa-arvoista mahdollisuutta työhön, koulutukseen ja osallistumiseen.

Kestävä kehitys ammatillisessa koulutuksessa

Ammatillinen koulutus pyrkii osaltaan vastaamaan kestävän kehityksen haasteeseen. Ammatillisessa koulutukses-

Kestävään kehitykseen kuuluu ekologinen, taloudellinen ja yhteiskunnallinen eli sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus.

Sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyden osaamista on esimerkiksi työturvallisuus sekä erityisryhmien luonteva kohtaaminen ja huomioon ottaminen asiakaspalvelussa ja omassa työyhteisössä. TaitajaPLUS-kilpailu edistää ja tuo näkyväksi erityisryhmien tasa-arvoista mahdollisuutta työhön, koulutukseen ja osallistumiseen.

Parhaillaan uusittavissa opetus- suunnitelmien perusteissa kestävä kehitys sisältyy ammattitaitovaatimuksiin yhtenä elinikäisen oppimisen avaintaitona sekä tutkintojen perusteiden ammatillisiin tutkinnon osiin alakohtaisten painotusten mukaisesti.

sa kestävä kehityksen opetuksessa korostuu tulevaan ammattiin liittyvä osaaminen ja valmiudet työelämässä toimimiseen – kuluttajan ja kansalaisen roolia unohtamatta. Ammatillisen koulutuksen rooli kestävä kehityksen edistämässä on toisaalta työelämän osaamistarpeisiin vastaaminen, mutta myös työelämän aktiivinen kehittäminen kestävien työ- ja toimintatapojen edistämisen kautta.

Parhaillaan uusittavissa opetussuunnitelmien perusteissa kestävä kehitys sisältyy ammattitaitovaatimuksiin yhtenä elinikäisen oppimisen avaintaitona sekä tutkintojen perusteiden ammatillisiin tutkinnon osiin alakohtaisten painotusten mukaisesti. Lisäksi kestävä kehitys sisältyy useisiin ammattitaitoa täydentäviin tutkinnon osiin, esimerkiksi fysiikkaan ja kemiaan, terveystietoon, etiikkaan ja yritys- toimintaan. Kestävä kehityksen osaamista tulee myös arvioida ammattiosaamisen näytöissä. Näytössä arvioinnin kohteena myös kestävä kehityksen osaamisen arvioinnissa voivat olla:

- Työprosessin hallinta
- Työmenetelmien, välineiden ja materiaalin hallinta
- Työn perustana olevan tiedon hallinta
- Elinikäisen oppimisen avaintaidot

Ammatillisissa tutkinnon perusteissa Kestävä kehitys elinikäisen oppimisen avaintaitona on määritelty seuraavasti:

”Opiskelija tai tutkinnon suorittaja sitoutuu toimimaan ammatissaan kestävä kehityksen ekologisten, taloudellisten, sosiaalisten sekä kulttuuristen periaatteiden puolesta. Hän noudattaa alan työtehtävissä keskeisiä kestävä kehitystä käsitteleviä säädöksiä, määräyksiä ja sopimuksia.”

Kestävä kehityksen koulutuksen merkitystä on korostettu myös lukuisissa kansallisissa strategioissa ja ohjelmissa. Näissä ammatillisen koulutuksen osalta korostetaan erityisesti oman ammattialan kestävä kehityksen osaamista. Opetusministeriön kestävä kehityksen työryhmä on strategiassaan (2006) asettanut yhdeksi tavoitteeksi myös kestävä kehityksen huomioon ottamisen ammattitaitokilpailuissa:

”Kestävä kehitys on tärkeää ottaa huomioon myös ammattitaitokilpailuissa, sekä lajien suunnittelussa että toteutuk-

nessa, koska ammattiosaajien huippusuoritukset välittävät ja viestivät toimintamalleja tuleville ammattilaisille.” (OPM. Kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa; Baltic 21E -ohjelman toimeenpano sekä kansallinen strategia YK:n kestävästä kehityksestä edistävän koulutuksen vuosikymmentä (2005–2014) varten)

Kestävä kehitys ammattitaitokilpailuissa

Ammattitaitokilpailujen kautta voidaan edistää kestävän kehityksen huomioon ottamista ammatillisessa koulutuksessa. Ammattitaitokilpailut ovat hyvä tapa tuoda kestävän kehityksen osaamista ja osaamisvaatimuksia esille niin tapahtuman kävijöille, osallistuville oppilaitoksille kuin tapahtuman yhteistyöyrityksillekin. Kilpailuissa ovat edustettuina nuorten ammattiosaajien parhaimmisto ja huippuosaaminen, joten kilpailutoiminta on hyvä tapa tuoda esille sitä, että oman alansa huippuosaaja hallitsee myös oman työnsä kestävän kehityksen näkökohdat.

Toisaalta ammattitaitokilpailut ovat hyvä tapa myös konkretisoida joskus abstraktitakin tuntuva kestävän kehityksen käsitettä ja tuoda sitä lähemmän eri ammattialojen opetusta ja osaamisen arviointia. Kun kilpailutehtävissä kestävän kehityksen osaamisen on yksi konkreettinen, mitattava ja arvioitava osa-alue, voi kilpailutoiminta olla siten edistämässä myös kestävän kehityksen sisällyttämistä laajemminkin opetukseen ja ammattiosaamisen näyttöihin.

Espoon Taitaja-kilpailuissa 2008 tehtiin merkittävä avaus, kun kestävän kehityksen näkökohdat otettiin ensimmäisen kerran systemaattisesti huomioon ammattitaitokilpailuissa. Lajivastaaville järjestettiin koulutusta aiheesta ja ammattialakohtaista kestävän kehityksen osaamista arvioitiin kaikissa kilpailulajeissa. Monissa lajeissa nämä näkökohdat otettiin huomioon myös kilpailulajin toteuttamisessa. Lisäksi jokaisen kilpailulajin kestävän kehityksen näkökohdista ja niihin liittyvästä osaamisen arvioinnista kerrottiin myös lyhyesti lajipylyvässä. Tämän tavoitteena oli tehdä ammatillinen kestävän kehityksen osaaminen näkyväksi myös tapahtuman yleisölle.

Kyseessä ei kuitenkaan ollut vain yksien kilpailujen projekti, vaan jatkuvan parantamisen prosessi. Ammatillisista kestävän kehityksen osaamista arvioitiin myös Vaasassa Taitaja 2009 -kilpailuissa ja kestävä kehitys tulee olemaan mukana jatkossakin ammattitaitokilpailuissa.

Ammattitaitokilpailut ovat hyvä tapa tuoda kestävän kehityksen osaamista ja osaamisvaatimuksia esille niin tapahtuman kävijöille, osallistuville oppilaitoksille kuin tapahtuman yhteistyöyrityksillekin.

Kestävän kehityksen huomioon ottaminen lajien toteutuksessa

Kestävän kehityksen näkökohdat voidaan ja tulisikin ottaa huomioon myös lajien järjestämisessä. Vaikka ammattitaitokilpailutapahtumat ovatkin lyhytaikaisia, liittyy tapahtumien järjestämiseen aina paljon ympäristö- ja muita vaikutuksia mm. hankintojen, kuljetusten, ruokapalveluiden, rakennettavien väliaikaisten rakenteiden ja syntyvien jätteen myötä. Oleellista on ottaa kestävän kehityksen näkökohdat huomioon jo lajin, ja koko kilpailutapahtuman suunnitteluvaiheessa.

Lajivastaavat ovat avainasemassa kestävän kehityksen toteuttamisessa ja edistämisessä ammattitaitokilpailuissa. He vastaavat pitkälti kilpailutehtävien ja niiden arvioinnin suunnittelusta sekä lajien kilpailupaikkojen toteutuksesta. Lajivastaaville onkin kehitetty suunnittelutyön tueksi lajin kestävän kehityksen käsikirja sekä tarkistuslista, johon on koottu esimerkkejä kilpailutehtävien ja lajien toteutuksen kestävän kehityksen näkökohdista.

Lähteet

Kohti kestävää ammatillista koulutusta. 2006. OPH.

Kati Lundgren & Hanna Näätäsaari (toim.)

Kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa. Baltic 21E -ohjelman toimeenpano sekä kansallinen strategiaa YK:n kestävästä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä (2006-2014) varten.

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:6.

OPETUSHALLITUS

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Erityistä tukea tarvitsevien ammattitaitokilpailut ovat kehittyneet pysyväksi osaksi Taitaja- ja Skills-toimintaa. TaitajaPLUS-kilpailu ja Taitaja 8+1 -sarja antavat tulevaisuudessa monia mahdollisuuksia opiskelijoille, opettajille, työpaikkaohjaajille, koulutuksen järjestäjille ja työelämälle.

Miksi ammattitaitokilpailutoimintaa halutaan kehittää? Millaisia vaikutuksia ammattitaitokilpailuilla on? Miten kilpailuihin pääsee mukaan? Ketkä saavat kilpailla? Millaisia tulevaisuuden suunnitelmia on olemassa?

Kilpailuja kaikille I antaa vastauksia näihin kysymyksiin. Julkaisu on ensimmäinen osa kolmiosaisessa sarjassa. Sarjan kaksi muuta teosta julkaistaan PDF-versiona toukokuussa 2009. Niissä käsitellään tarkemmin erityistä tukea tarvitsevien ammattitaitovalmennusta ja ammattitaitokilpailujen järjestämistä.

Kaikille kilpailuja I on tarkoitettu perusteokseksi erityistä tukea tarvitsevien ammattitaitokilpailuista kaikille asiasta kiinnostuneille.

